

Twickelblad

**Van binnen
naar buiten**

- Jaar van de Buitenplaatsen
- Varkens in het bos
- Verzet tegen Rijnlandroute

In dit nummer

Van de Rentmeesterij	3
Polderweg bedreiging voor Zuidwijk	4
Mijn Twickel: Tonny Boomkamp	6
Gewroet in het Altena's bos	7
Themajaar Buitenplaatsen	8
Tentoonstelling Herman van der Worp	10
Zicht op Twickel: Hester Maij	12
Jonker in de 19-e eeuw	13
Wild tellen in de schemering	14
Vereniging Vrienden van Twickel	16
Vooruit boeren op de Deldeneresch	18
Vier decennia landbouw	19
Band tussen kerk Lage en Twickel	20
Tulpenvazen met of zonder tuit	22
Berichten van de Buitenplaats	23

Ophaalbrug bij kasteel.

Van de redactie

Ik heb niet zoveel met het Koningshuis. Bij Koninklijke verjaardagen hangt bij mij de vlag niet uit maar sinds ik een keer in het kielzog van de koningin een werkbezoek aan Twente mocht bijwonen, heb ik wel meer respect voor Hare Majesteit gekregen. Goed voorbereid, attent en met voor iedereen een luisterend oor, boezemde ze ontzag in. Over hoe koningin Beatrix achter de schermen haar staatkundige rol invult kan ik niet oordelen maar ik zie geen redenen haar rol tot ceremoniële taken te beperken, zoals republikeinen betogen.

De hele ceremonie rond het Koningshuis is wel van grote betekenis voor de samenleving. Ik mocht het onlangs ervaren toen in een vol Kulturhus in Borne de lintjes werden uitgereikt. In totaal behaagde het Hare Majesteit dit jaar 3429 Koninklijke onderscheidingen uit te delen. De begunstigen hebben zich uitermate verdienstelijk gemaakt voor de samenleving en vormen een bonte doorsnee hiervan; sporters, bestuurders, acteurs, vrijwilligers, et cetera.

In Borne behoorde Helmig Kleerebezem tot de vier inwoners die werden onderscheiden. Helmig is benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau. Eigenlijk een jaar te laat omdat de voordracht door de Vereniging Vrienden van Twickel voor de vorige lintjesregen net te laat binnen kwam, maar daarom niet minder terecht. Helmig is iemand die zich, onder meer als redactielid van het Twickelblad, belangeloos het vuur uit de sloffen loopt. Maar niet alleen Twickel mag op zijn belangstelling en steun rekenen. Meer organisaties profiteren van zijn kennis en passie voor cultuurhistorie, techniek in het bijzonder. Als hij op de praatstoel zit over bijvoorbeeld de technische installaties in het kasteel is hij bijna niet meer te stoppen.

Voor de Vereniging Vrienden van Twickel en de Stichting Twickel zijn mensen als Helmig goud waard. Gelukkig kunnen zij een beroep doen op veel meer 'ridders'. Mensen die belangeloos als vrijwilliger helpen in het kasteel, de tuin of met de organisatie van activiteiten. De onderscheiding van Helmig straalt voor mij dan ook een beetje op hen allemaal af.

Martin Steenbeeke

Colofon**Redactie:**

Rob Bloemendal
Aafke Brunt
Helmig Kleerebezem
Albert Schimmelpenninck
Martin Steenbeeke (eindredactie)

Vaste medewerkers:

Chantal Ophuis
Christine Sinninghe Damsté

Inlevering kopij:

Voor 22 augustus 2012
Schalkburgerstraat 11, 7551 GR, Hengelo
Twickelblad@stnbk.nl

Het Twickelblad is een gezamenlijke kwartaaluitgave van de Stichting Twickel en de Vereniging Vrienden van Twickel. Het blad geeft informatie over de historie en het beheer van Twickel in al zijn aspecten.

Lidmaatschap, mutaties, adreswijzigingen: secretaris@vriendenvantwickel.nl of Postbus 107, 7490 AC Delden. Lidmaatschap van de Vereniging Vrienden van Twickel (incl. toezending Twickelblad) bedraagt minimaal € 19,- per kalenderjaar; hogere bijdrage is welkom.

Meer info: www.vriendenvantwickel.nl
Losse nummers kosten € 4,- en zijn verkrijgbaar in de landgoedwinkel van Stichting Twickel, de VVV-Delden en The Read Shop in Delden.

Niets uit deze uitgave mag, op welke wijze dan ook, worden verveelvoudigd zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie. De redactie behoudt zich het recht voor artikelen in te korten en te redigeren.

Lay-out:

Morskieft Ontwerpers
van Visuele Identiteit

Druk:

Van Marle BV

Foto's, tenzij anders vermeld, zijn o.a. gemaakt door: Gert Banis, Rob Bloemendal, Aafke Brunt, Rene Dessing, Hans Gierveld, Helmig Kleerebezem, D. Lammersma, Han Morskieft, Chantal Ophuis, J. Ringena, Albert Schimmelpenninck, Hans Spijkerman, Martin Steenbeeke.

ISSN 0927-6548

VAN DE RENTMEESTERIJ

Ook in themajaar buitenplaatsen niet veilig

Van de 6.000 buitenplaatsen die ons land ooit telde zijn er nog maar zo'n 550 over. Het belang daarvan is onderstreept door de status Rijksmonument. Buitenplaatsen bestaan van oorsprong uit een kasteel, havezate of buitenhuis, ingebed in een historische tuin- en parkaanleg. De meeste buitenplaatsen dateren van vóór 1850 en zijn van groot belang voor de identiteit en aantrekkelijkheid van hele streken van ons land.

Dit jaar is uitgeroepen tot het Jaar van de Buitenplaats. De gelijklopende stichting organiseert allerlei activiteiten om de aandacht op het fenomeen buitenplaats te richten. Dat is nodig want het beheer is heel kostbaar en buitenplaatsen worden bedreigd door oprukkende bebouwing of wegen. Zie een interview met stichtingsvoorzitter Dessing in dit Twickelblad en www.buitenplaatsen2012.nl Kasteel Twickel met omgeving is één van de meest bekende buitenplaatsen maar op de terreinen van de Stichting Twickel zijn meer buitenplaatsen te vinden. Denk bijvoorbeeld aan het Hof te Dieren en Nettelhorst. In Wassenaar heeft Twickel twee beschermde buitenplaatsen: het Baljuwshuis en Zuidwijk.

Door hun ligging zijn zowel Twickel als Hof te Dieren na de oorlog flink aangetast door de aanleg van rondwegen. In beide gevallen zijn gelukkig plannen in ontwikkeling om de negatieve gevolgen daarvan te verminderen.

Nu is de schijnwerper gericht op een nieuwe bedreiging, dit keer voor Zuidwijk, een prachtige buitenplaats in het polderland-

schap bij Wassenaar. Zuidwijk en de bijbehorende polder vormen met de bekende landgoederen De Horsten en Duivenvoorde een landgoederenzone die bijna de hele nog onbebouwde ruimte tussen Den Haag, Wassenaar, Voorschoten en Leiden vormt.

Al jaren bestaat er een plan om ten zuiden van Leiden en vlak langs Zuidwijk een nieuwe verbindingsweg aan te leggen tussen de A44 en de A4. Dit plan lijkt in een stroomversnelling te komen nu de provincie Zuid-Holland voor de zomer een

tracékeuze zal maken. Het gaat om een weg van nog geen 6 km lengte met een kostenplaatje van liefst 1 miljard euro. De keuze gaat tussen het "poldertracé" of het ondertunnellen van een bestaande verkeersader door Leiden. Het poldertracé zie ik als een 20e eeuwse oplossing die ten koste gaat van één van de weinig overgebleven poldergebieden en bovendien een Berlijnse muur zal vormen tussen de buitenwijken van Leiden en de landgoederenzone. Hier tegenover staat het tracé door Leiden dat geen extra ruimte vergt en tevens de verkeersoverlast voor de Leidse bevolking een stuk minder maakt. De kosten zijn misschien wat hoger maar het levert een veel duurzamere oplossing op. Spaar de landgoederenzone en kies voor een 21e eeuwse oplossing! Zie voor de brochure Rijnlandroute www.twickel.nl, homepage.

Albert Schimmelpenninck

Zuidwijk ligt verscholen in het groen.

Polderweg bedreigt Zuidwijk

De dreiging voor het open polderlandschap tussen Wassenaar, Leiden en Voorschoten is toegenomen. Het college van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland houdt bij de keuze van de Rijnlandroute vast aan het "poldertracé" boven een natuurvriendelijke variant dwars door Leiden. De bewoners van Zuidwijk leggen zich er niet bij neer.

Liesbeth Hessels loopt door de tuin van Zuidwijk tot een klein bruggetje over een sloot. Vanaf hier is er een goed uitzicht op het open polderlandschap tussen Wassenaar, Leiden en Voorschoten. Als de plannen van Gedeputeerde Staten doorgaan, wordt op enkele honderden meters afstand een weg aangelegd die de snelwegen A4 en A44 moet verbinden. "Die boerderijen daar moeten dan verdwijnen", wijst ze aan. "En hier dichtbij moet de Rijksstraatweg al worden verbreed voor de aanleg van een klaverblad. We komen in de oksel van grote wegen te liggen. En daar houdt het niet bij op. Het is niet alleen een weg, vergis je niet. Dit trekt ook bedrijven aan. Er komt bebouwing en voor je het

weet is het hier vol. Dit is keihard het einde van Zuidwijk."

Ouderwetse oplossing

Liesbeth Hessels, die met haar echtgenoot 25 jaar geleden op de buitenplaats kwam wonen, beseft dat er wat moet gebeuren aan de verkeersdruk in de omgeving. Maar voor de gekozen oplossing kan ze geen begrip opbrengen. Er is namelijk een goed alternatief: het Churchill Avenue-tracé. Deze route, met een lange tunnel en afslagen dwars door Leiden, is in beeld gekomen na een burgerinitiatief. Het heeft het in de uiteindelijke tracékeuze moeten afleggen; onder meer omdat de afritten risico's zouden opleveren voor de ver-

keersveiligheid en de hogere kosten. "Maar een gloednieuwe vierbaansweg door een polder is een 'old school' oplossing uit de vorige eeuw", zegt Hessels. "In het buitenland, neem bijvoorbeeld München en Berlijn, lossen ze dit innovatiever op. Het mag duurder zijn, maar het Churchill-tracé lost ook de verkeersproblemen in Leiden op. Tachtig procent van het verkeer door Leiden is namelijk lokaal verkeer en dit moet vroeg of laat opgelost worden."

Rood: Churchill Avenue

Paars: Poldertracé

Bijzonder en ongerept

Verschillende actiegroepen en organisaties hebben de afgelopen jaren geprobeerd het provinciebestuur op andere gedachten te brengen. Ook Liesbeth Hessels heeft zich tot het uiterste ingespannen. Ze heeft zich aangesloten bij actiescomités en met eigen handen spandoeken gemaakt om te protesteren bij de gemeente. In april had ze nog een delegatie van Provinciale Staten op bezoek op de buitenplaats. Met eigen ogen konden de politici zien hoe bijzonder en ongerept Zuidwijk is. De familie Hessels heeft het vrijwel rechthoekige park, dat bij hun komst sterk verwaarloosd was, grondig opgeknapt. Oude grachten en vijverpartijen zijn in ere hersteld en paden slingeren door eeuwenoude boomprijen, omringd door uitbundig bloeiende scylla. Oorspronkelijk heeft Daniel Marot hier in 1712 een baroktuin aangelegd, maar het park vertegenwoordigt nu meer een overgangsstijl tussen een Franse en Engelse tuin. Het is één van de weinige parken in Nederland waar deze overgang te zien is; in elk geval zo bijzonder dat de afgelopen jaren veel tuinhistorici zich op Zuidwijk hebben gemeld. “Wij genieten er ook elke dag van maar in het begin wisten we niet echt waar we aan begonnen”, licht Liesbeth Hessels toe, “Uiteindelijk doe je, geënthousiasmeerd door de regeling voor Particulier Historische Buitenplaatsen, toch meer dan je van plan bent. Naarmate we meer stukken vrij maakten en de beekjes en de overblijfselen van waterpartijen terugkeerden, kreeg het vorm. Er was weinig documentatie beschikbaar maar uiteindelijk krijgt zo'n park wortels in je eigen geest.”

Algemeen belang

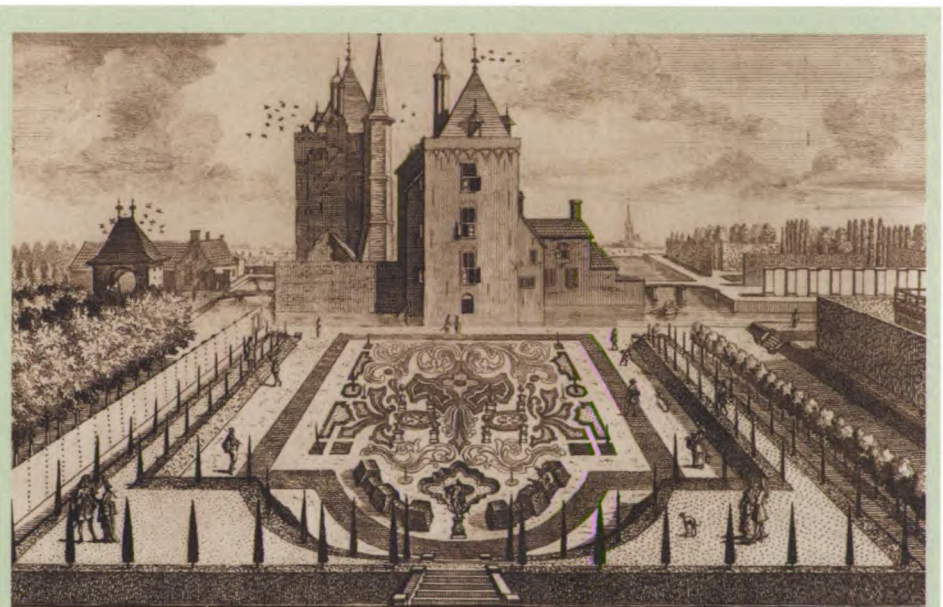
Wie niet van de situatie op de hoogte is, rijdt zo aan Zuidwijk voorbij. De N44 vormt een buffer met Wassenaar en de toegangspoort maakt duidelijk dat de buitenplaats niet zomaar te bezoeken is. Toch is volgens Liesbeth Hessels het algemeen belang in het geding. “Ik kan me wel eens opwinden over het gebrek aan kennis over wat waardevol is. Stadsranden zijn niet uitsluitend weidjes met paardenbloemen. Hier hebben generaties van de familie Van Wassenaar gewoond. Dat is cultuurhistorie die niet bij iedereen bekend is. Ook de buitenplaats Berbice in Voor-schoten raakt door de aanleg van een polderweg ingesloten. Als je als land bedrijvigheid wilt, moet je tegelijk gebieden

overhouden waar mensen kunnen genieten van de natuur. Het is aan Twickel te danken dat hier in de polder nog geboerd wordt. Door de aanleg van een weg door de polder zijn de auto's van de bloemenvelding misschien tien minuten eerder in Rotterdam. Voor hen zal dat belangrijk zijn, maar door behoudend te zijn heb je op de langere termijn meer aan dit gebied. Je kunt het maar één keer verliezen.” Liesbeth Hessels heeft zich nog niet bij de aantasting van Zuidwijk neergelegd. Provinciale Staten moet zich nog uitspreken over het besluit van Gedeputeerde Staten en daarna zijn er nog diverse mogelijkheden voor de tegenstanders om in beroep te gaan. “We gaan door tot het einde. We zijn slechts één familie maar we staan samen met anderen voor een veel groter gebied, dat juist door particulieren zo mooi is geworden en gebleven. Wij voelen ons rentmeester. Het emotioneert en vervult je van een zekere bitterheid dat dit gebied bedreigd wordt.”

Martin Steenbeeke

*Liesbeth Hessels:
“Je kunt dit maar één keer verliezen.”*

Gravure van J. Lamsveld van Zuidwijk in 1712.

De oudste vermelding van de heerlijkheid Zuidwijk bij het dorp Wassenaar stamt uit 1406. Jan II van Wassenaar wordt in 1518 eigenaar. Nadat de heerlijkheid en het huis Zuidwijk door vererving in de familie De Ligne komen, volgt in 1615 een terugkoop door een jongere tak van de familie Van Wassenaar. Door het huwelijk van Jacob van Wassenaar Obdam en Adriana Sophia van Raesfelt in 1676 worden Zuidwijk en andere goederen in Wassenaar verenigd met Twickel. Zuidwijk is afgebroken rond 1770, waarna het huidige huis is neergezet. Sinds 1928 valt het park (20 hectare) onder de Natuurschoonwet.

De 'vonk' voor Twickel sloeg over

Tonny Boomkamp (57) is ruim 24 jaar in dienst van het Deldense installatiebedrijf Ten Dam B.V als servicemonteur en werkvoorbereider. In 1988 repareerde hij in de zuidvleugel van het kasteel een verstopte afvoer in de keuken. Sindsdien staat Tonny 'dag en nacht' paraat om storingen en aanpassingen in de technische installaties in en buiten het kasteel uit te voeren.

"Mijn eerste stappen binnen de technische wereld van het kasteel zette ik samen met Gerrit Kamp, elektrotechnisch installateur uit Delden. Hij was heer en meester over de installatie in het kasteel. Deze is aangelegd in de periode 1912-1914. Een aantal jaren na het overlijden van Kamp kreeg ons bedrijf het vertrouwen van de stichting Twickel voor het onderhoud van de technische installaties. Ik herinner mij nog als de dag van gisteren dat er een nieuwe toilet-pot moest komen in het onderhuis bij het pissoir. Henk Pots van Twickel begeleidde mij door de donkere keldergewelven naar de werkplek. Tijdens het installeren bleef Henk bij mij. Achteraf gezien was het mijn 'meesterproef' binnen de muren van Twickel. Ik was goed bevonden om namens Ten Dam bij Twickel opdrachten uit te voeren."

"De eerste tijd kostte het mij veel moeite om de weg te vinden door het kasteel naar een werkplek. Trappen lopen, het openen van gesloten deuren, de schakelaar zoeken

voor de verlichting; de voorbereidingen vergden in het begin meer tijd dan voor het uitvoeren van de werkzaamheden. Het kasteel was toen voor mij een doolhof van gangen waarbij ik mij steeds weer verwonderde over de rijke inventaris achter de zware deuren van de vele vertrekken."

"Op een dag moest ik een technische inspectie doen in de ruimte waar het marmeren hoofdschakelbord van AEG uit 1912 van een welverdiende rust genoot. Bij het zien ervan sloeg bij mij de 'vonk' over voor Twickel. Het is goed dat tijdens het bewoonbaar maken van de zuidvleugel voor de familie Zu Castell Rüdénhausen de oude elektrotechnische hoofd- en onderverdelers 'spanningloos' werden behouden. Dit is namelijk een industrieel monument."

"We zijn al een tijdje bezig met het lokaliseren en op tekening te zetten van leidingen tussen de plafonds in het kasteel. In het verleden is daar al mee begonnen, maar met de huidige technieken, zoals infrarood-camera's, is de loop van de leidingen nog nauwkeuriger te bepalen. Daarnaast wordt de weerstand gemeten van de elektrische bedrading. Na afronding van het karwei zullen eventuele onvolkomenheden aan de installatie worden aangepakt."

"Ik zwerf niet alleen door het kasteel, maar teken ook de technische installaties voor de verbouwingen zoals bij de Oranjerie, de houtzagerij, de landgoedwinkel en andere opstallen. Het mogen werken in kasteel Twickel is voor mij altijd weer een bijzondere belevenis. Het is toch uniek dat ik met collega's aan de elektrische installatie mag werken die in 1914 in bedrijf werd gesteld en waarvan de stroom kwam vanuit Twickels eigen centrale achter de watertoren."

Helmig Kleerebezem

Hoofdschakelbord uit 1912 in het onderhuis.

Gewroet in het Altena's bos

Rustig wandelend loop ik over het Altenavoetpad het Altena's bos in. Ik luister goed of ik ze misschien hoor. Het blijft rustig. Ze zijn er toch wel? Ik loop wat verder en zie wel beweging, en inderdaad hoor ik wat zacht geknor.

In het Altena's bos lopen 17 varkens.

Na enige voorbereiding is het zover. Er lopen varkens in het bos. Zeventien kleine zwarte varkens van het type Gasconne, oorspronkelijk afkomstig uit de Franse Pyreneeën. Met hun gewroet in de grond zullen ze dit deel van het Altena's bos nabij Beckum op zijn kop zetten. Hoe kan het dat uitgerekend bosbeheerders, die vaak kritisch zijn op "bosbegrazing" en een hoge wilddruk, hieraan meewerken?

De varkens zijn mogelijk de oplossing voor een hardnekkig probleem; de bosverjonging die hier niet van de grond komt. Ter plekke van de wroetplaats bestaat het Altena's bos uit een eikenopstand van ruim 150 jaar oud. Zelfs voor die tijd was hier al bos. In een flink deel van het bos zijn door het omwaaien van eiken open plekken ontstaan. Normaal gesproken leidt de extra lichtinval op de bodem tot groeimogelijkheden voor andere planten (en daaraan gekoppeld andere dieren). In

het Altena's bos profiteert maar één soort van het toenemende licht: de Adelaarsvaren. Deze bijzondere plant, die veel zegt over de oudheid van een bos, vermeerderd zich in Nederland vrijwel alleen via zijn wortelstokken maar is daar zeer succesvol in. Natuurlijke verjonging van het bos krijgt daardoor geen kans. Er zijn in het verleden eiken aangeplant maar ook deze redden het niet. Zelfs een tweede poging liep spaak.

Het bosverjongingsprobleem speelt op meerdere locaties in Twickeler bossen en op andere plekken in Nederland. Hoe kan de varen bestreden worden? Met maaien krijg je hem niet (afdoende) weg en ook chemische bestrijding is geen optie. Dat hebben ervaringen elders in het land wel bewezen. Maar wat als ... varkens nou eens hier ingerasterd worden en de boel omwroeten. Op zoek naar voedsel kunnen ze ook de wortels van varens opeten. Op het moment dat de varkens "klaar" zijn en

de wortelstokken van de Adelaarsvaren voor het grootste deel verdwenen zijn, kan er weer bos worden aangeplant. Een deel van het Altena's bos is aangewezen als proeftuin. Er is gewaarborgd dat de varen niet geheel uit het bos verdwijnt. Net buiten de randen van het afgerasterde deel is de Adelaarsvaren blijven staan en vanuit die plek kan deze oude bosplant het nieuwe bos weer koloniseren.

Buitengewone Varkens werkt mee aan dit project en levert de varkens. Buitengewone Varkens is een initiatief van een bedrijf uit Bentelo en heeft als doelstelling om varkens zo natuurlijk mogelijk in weilanden en bossen te laten scharrelen. Na ongeveer een jaar worden ze geslacht, waarna het vlees wordt verkocht. Het rode vlees van de Gasconne varkens schijnt hoog te worden gewaardeerd door de koks in de betere restaurants. Zelf heb ik het nog niet geproefd. Op de website www.buitengewonevarkens.nl is meer informatie over dit innovatieve concept te vinden. Het is de bedoeling om deze proef twee jaar te laten duren. Indien nodig wordt er tijdens de proef bijgestuurd. De varkens zijn vanaf het fiets- en wandelpad te bewonderen, het terrein is echter niet opengesteld.

Roy Schuurman,
beheerder bossen Twickel -Zuid,
Lage en Brecklenkamp

Varens en varkens worden gescheiden door een afrastering.

Themajaar moet bekendheid en draagvlak buitenplaatsen vergroten

Het jaar van de Buitenplaatsen 2012 vestigt de aandacht op historische buitenplaatsen. Dit cultureel erfgoed is een belangrijk onderdeel van de rijke geschiedenis van Nederland maar de kennis laat te wensen over.

“Iedereen weet hoe kerken en kastelen zijn ontstaan maar de achtergrond van dit fenomeen kent bijna niemand.”

Wat is de overeenkomst tussen de grachtengordel en buitenhuizen? Ze maken allebei onderdeel uit van de grote canon van de Nederlandse geschiedenis. Het grote verschil tussen de twee thema's is dat de kennis en waardering van grachtengordels veel groter is dan bij buitenplaatsen. Waar de grachten bij jong en oud bekend zijn en als uithangbord van toeristisch Nederland fungeren, blijft de bekendheid van buitenplaatsen achter. Het is kenmerkend, zegt voorzitter René Dessing van de Stichting Themajaar Historische Buitenplaatsen 2012, dat er pas vorig jaar op internet een overzicht van alle erkende

550 buitenplaatsen is gemaakt. “Die bestond voorheen niet, in het algemeen is er weinig over dit onderwerp bekend. Ik geloof oprecht dat 95 % van de Nederlanders, ook mensen die goed geïnformeerd horen te zijn, geen idee heeft waar het over gaat. De historie, de samenwerking stad - platteland, de bewoners, de onderlinge verbanden; allemaal onbekend.” Met het organiseren van exposities, discussiebijeenkomsten en publicaties wil de stichting dit historisch besef vergroten. Want als de kennis bij het grote publiek toeneemt, is het makkelijker om bij de politiek draagvlak te krijgen voor maatregelen die ten goede komen aan het beheer en behoud van buitenplaatsen. Van de 6000 buitenplaatsen die de afgelopen eeuwen zijn aangelegd, is negentig procent verdwenen. “Zelfs in de jaren vijftig van de vorige eeuw is er nog gesloopt”, zegt Dessing. “En niet onderhouden is ook een vorm van verval.”

Kooplieden

Buitenplaatsen zijn doorgaans tussen 1600 en 1900 aangelegd door gefortuneerde stedelingen. Op deze manier konden de kooplieden ontkomen aan de drukte, stank en ziektes (epidemieën) van de stad. De monumentale huizen vormen met hun bijgebouwen vaak een harmonieus geheel met het omliggende park of tuinencomplex. De bewoners verpoosden zich hier met behulp van literatuur, poëzie, muziek, bloemen en beeldende kunst. De meeste buitenplaatsen zijn aangelegd in het westen en midden van het land. Doorgaans in landschappelijk aantrekkelijke gebieden die bovendien makkelijk te bereiken waren. Op die manier zijn er veel buitenplaatsen gebouwd in polders en langs rivieren als de Vecht en Amstel. De herkomst van buitenplaatsen in Oost-Nederland is nauw gelieerd aan de adel. Terwijl in het midden en westen van het

land de buitenplaatsen doorgaans werden gebruikt om de drukte van de stad te ontvluchten en te recreëren, verbleef de adel permanent in de monumentale huizen, als landeigenaar of bestuurder.

Inkomsten

De buitenplaatsen mogen er van de buitenkant nog zo mooi uitzien, achter veel voordeuren schuilt verborgen leed. Veel eigenaren, of het nu stichtingen of particulieren zijn, hebben moeite de beheerkosten (onderhoud, energie) van het gebouw en het omringende landschap op te brengen. Het zijn niet alleen particuliere eigenaren, ook institutionele eigenaren als Natuurmonumenten en de provinciale landschappen merken dat hun financiële positie minder wordt door teruglopende ledentallen en bezuinigingen van het rijk. “Met sommige buitenplaatsen gaat het uitstekend, met andere heel slecht”, nuanceert Dessing. De buitenplaatsen kunnen niet over één kam worden geschoren. Daarvoor zijn ze ook in verschijningsvorm te divers. De kleinere buitenplaatsen, zoals die bijvoorbeeld veel voorkomen aan de Vecht, hebben geen grond waarmee ze inkomsten kunnen verwerven. De grotere, zoals landgoed Twickel, kunnen dit via bijvoorbeeld pacht en houtverkoop wel. “Maar als door de crisis pachters moeite hebben aan hun verplichtingen te voldoen, merken de grotere het ook”, zegt Dessing.

Nationaal belang

De situatie dat de verantwoordelijkheid voor landschapsonderhoud meer en meer van het rijk wordt overgeheveld naar provincies vervult Dessing met zorg. “Ik ben niet tegen het feit dat provincies zich met buitenplaatsen bemoeien, maar dit kan leiden tot situaties dat bijvoorbeeld in Overijssel de boel prima voor elkaar is en dat in Zeeland de boel wegwijnt.” Dessing wil dat het onderwerp op de

René Dessing: “Mijn drijfveer is dat die plekken gekoesterd en behouden blijven.”

Kasteel Biljoen in Velp, rijksmonument en Beschermd Buitenplaats.

agenda van de rijksoverheid blijft staan want de instandhouding van buitenplaatsen is volgens hem een zaak van “landelijk belang”. “Het zijn allemaal huizen van enkele honderden jaren oud. Dit cultureel erfgoed moet ons wat waard zijn en dat kun je niet overlaten aan de diverse eigenaren.” De afgelopen jaren hebben eigenaren het lastig gekregen door het wegvallen van rijkssubsidie voor particuliere historische buitenplaatsen en andere bezuinigingsmaatregelen. Dessing: “Er moet iets gebeuren want het groenonderhoud op de buitenplaatsen is niet meer te betalen. Dan kun je stellen; verkoop het maar aan een nieuwe eigenaar, maar ik weet niet of dat de oplossing is.” De beschermde status van veel monumenten werkt hoge beheerskosten in de hand. Als voorbeeld noemt Dessing het aanbrengen van dubbele beglazing; veel eigenaren kunnen hiermee de energiekosten terugdringen maar het staat op gespannen voet met de regelgeving voor monumenten. In een poging om toch meer inkomsten te vergaren, gaan eigenaren ertoe over hun buitenplaatsen (deels) een culturele-, recreatieve-, of horeca-invulling te geven. Dessing juicht een ondernemender houding toe maar waagt zich niet aan een

oordeel wat passend is. “Ik ga niet bepalen wat wel of niet gedaan moet worden. Mijn drijfveer is dat die plekken gekoesterd en behouden blijven. Als dit kan in combinatie met een andere functie, is dat prima. In zijn algemeenheid kun je stellen dat het altijd kruidenierswerk blijft. Je kunt geen grote massa’s mensen binnen laten, dan hou je bij wijze van spreken geen boom meer over.”

Platform

Dessing is blij met de extra aandacht voor Buitenplaatsen in 2012, maar pleit voor meer structurele maatregelen. De stichting zal daartoe na het houden van diverse ronde tafelconferenties een lijst met aanbevelingen aan overheden overhandigen. “Dit jaar zal bij veel mensen de ogen openen en de liefde voor veel historische buitenplaatsen doen toenemen, maar structureel lost het niets op. Daarvoor kan het nodig zijn een platform in het leven te roepen dat als een belangenbehartiger kan optreden en bijvoorbeeld de gezamenlijke marketing verzorgt. Iedereen weet hoe kerken en kastelen zijn ontstaan maar de achtergrond van dit fenomeen kent bijna niemand. Er zijn kasten volgeschreven over individuele buitenplaatsen maar

algemene literatuur ontbreekt ten enenmale”, aldus Dessing.

Martin Steenbeeke

Landgoed Twickel is prominent onderdeel van een documentaire over Nederlandse buitenplaatsen. De film “Levende buitenplaatsen” is opgenomen in het kader van het themajaar van de buitenplaatsen. In 12 kastelen en landgoederen, verspreid over het land, worden diverse thema’s rond het thema belicht. In kasteel Twickel zijn het interieur en delen van de kunstcollectie belicht. De documentaire is bij de start van het Jaar van de Buitenplaatsen vertoond en te zien via youtube.com op internet, door het trefwoord ‘buitenplaatsen’ in te voeren.

Meer info op
www.buitenplaatsen2012.nl

Gezocht en tentoongesteld: schilderijen Herman van der Worp

In september wordt op twee locaties in Delden een overzichtstentoonstelling met werken van de kunstschilder Herman van der Worp (1849-1941) georganiseerd. Hij bracht een groot deel van zijn leven door op landgoed Twickel. Gert Banis beschrijft namens de organiserende Stichting Cultureel Erfgoed Hof van Twente de karakteristieke schilder.

Herman van der Worp werd in 1976 in een artikel in de Twentsche Courant nog bestempeld als "een zonderlinge figuur". Veel meer werd er over hem niet vermeld. Onze stichting heeft de afgelopen tijd meer informatie vergaard over Hermannus Wilhelm van der Worp. Dit schept een evenwichtiger beeld van de man die op 9 januari 1849 in Zutphen werd geboren in

een gezin met 11 zusters en broers. Vader Willem was tekenleraar aan de HBS te Zutphen en had een artistieke opleiding genoten in Antwerpen. Herman werd al jonge leeftijd zelfstandig fotograaf in Zutphen; een beroep dat hij tot 1893 zal blijven uitoefenen. Hij was bekend om het vergroten van portretten. In het Stedelijk Museum van Zutphen en het Rijksbureau

voor Kunsthistorische Documentatie (RKD) in Den Haag zijn vele portretten en stadsgezichten van hem te bewonderen. Hermans oudste werk als kunstschilder stamt van rond 1875. In het Stedelijk Museum van Zutphen hangt een werk uit 1878 genaamd: 'Gezicht op Zutphen'. Hier zijn al de warme kleurtinten te herkennen die hij ook in veel van zijn herfsttaferelen heeft gebruikt. Jarenlang combineerde hij fotografie met schilderen totdat hij net voor de eeuwwisseling de camera aan de wilgen hing. Via aquarellen, houtskool, pastel en vooral olieverf drukte hij op een kunstzinnige manier uit hoe hij zijn omgeving zag. Zijn ervaring als fotograaf was hierop van invloed. Hij keek als het ware door de lens naar de natuur en de omgeving en wist precies die uitsnede vast te leggen waar het om ging.

Delden

Van der Worp was al 57 jaar toen hij - om ons onbekende reden - verhuisde naar Delden. In september 1904 had hij eerst nog even gelogeed in Hotel de Zwaan, vermoedelijk om de omgeving te verkennen. Rond 1906 besloot hij zijn intrek te nemen in Hotel Carelshaven. Tot zijn ziekte in 1939 genoot hij daar voor 40 gulden per week kost en inwoning. 'Zijn' kamer 28, net onder het dak van het hotel, is inclusief stalen bed nog in de oude staat te bewonderen. In 1907 maakte hij kennis met de baron. Volgens mevrouw Dubbelink-Hengelveld (dochter van de toenmalige bouwopzichter Hengelveld van Twickel) heeft de baron Herman van der Worp in het bos tegenover Carelshaven ontmoet, waarbij de baron gezegd moet hebben: 'Ik bouw voor u een atelier'. En hij hield woord. Aan de Zaagmolenweg, op loopafstand van Carelshaven, werd speciaal voor Van der Worp een atelier gebouwd. Vanaf 1 mei 1908 tot 1940 betaalde Herman hiervoor jaarlijks 30 gulden pacht; een bedrag dat nooit verhoogd is tijdens zijn leven.

Driewieler

Getooid met een lange baard bewoog Herman zich op een opvallende manier in en rond Delden; op een driewieler. Op die

Herman van der Worp.

Atelier aan de Zaagmolenweg.

manier viel hij extra op in het straatbeeld. Schrijver/journalist Herman Haverkate voerde hem op in zijn boek 'Krabbels op oude Ansichten' en mevr. J. van de Meene-de Jong vermeldde in een publicatie van De Jan Lucaskamp in 1987 het volgende over Van der Worp: *'...het was Sinterklaas in eigen persoon. Met zijn driewieler reed hij midden op de "grote" straat'. Hij was niet getrouwd en 60 á 70 jaar en een echte kindervriend. Op 5 december mochten wij buurkinderen de schoen bij hem zetten en de andere dag weer ophalen. We hadden er dan een cadeautje in en iets lekkers...'*

Hieruit, en andere overleveringen blijkt dat Herman geen zonderlinge of afstandelijke man moet zijn geweest. Hij genoot van de vrijheid, het alleen zijn met de natuur en de omgeving. Hij had contact met collega's als Simon de Heer, Rabbers en Krul. Van Simon de Heer stamt het mooie portret uit 1930 van Van der Worp dat nog steeds te zien is in Carelshaven. Van 1939 tot zijn overlijden in april 1941 verbleef hij in het RK-Ziekenhuis in Delden. Herman is begraven op de algemene begraafplaats te Delden waar zijn graf nog steeds te zien is. In de Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant van 15 april 1941 wordt Van der Worp als volgt herdacht: *'...ruim dertig jaar geleden vestigde de heer v.d. Worp zich te Delden, waar hij tot voor enkele jaren in hotel Carelshaven heeft gewoond. Tot voor enkele jaren was hij nog elken dag opgewekt bezig met zijn schilderarbeid. Toen we hem bij gelegenheid van zijn*

85-sten verjaardag spraken, zei hij: " ik voel me nog al een vijftiger". Inderdaad was hij toen nog vol vitaliteit'.

Particulieren

Van der Worp moet honderden stukken hebben gemaakt in zijn lange werkzame leven. Vele werken zijn verspreid over het land en zelfs naar de Verenigde Staten verkocht. De locatie en het bestaan van 160 is bekend. In Nederland hangen er onder meer schilderijen in het Veenkoloniaal Museum, stedelijk Museum Zutphen, TwentseWelle, op Twickel, Carelshaven en bij vele particulieren, met name in en rond Delden. Ook heeft hij nog een muurschil-

dering gemaakt in de serre van Hotel de Zwaan, die helaas is verdwenen rond 1969. In tegenstelling tot Zutphen, waar in het Stedelijk Museum en de kunstkring Pictura meerdere tentoonstellingen over Van der Worp zijn gehouden, is er tot dusver in Delden weinig tentoongesteld. In 1976 en 1992 is er bescheiden aandacht aan hem besteed in respectievelijk De Jan Lucaskamp en in zijn atelier. Voor de organisatie van de overzichttentoonstelling is een stichting in het leven geroepen waarin Chris van der Sluis (Carelshaven), Mark Kuipers (Kuipers Kunst&Antiek) en Gert Banis zitting hebben. Het comité wordt ondersteund door Zeno Kolks, Aafke Brunt, Peter Kooij en John Polder. Van 9 september tot en met 11 november worden in hotel Carelshaven en Kuipers Kunst en Antiek aan de Langestraat in totaal 100 werken tentoongesteld. Bij de opening wordt een boek annex catalogus gepresenteerd. Ook is er tegelijkertijd aandacht voor de kunstschilder in het Stedelijk Museum in Zutphen en de landgoedwinkel van Twickel. Bijzonder is dat een tiental werken beschikbaar zijn gesteld door particulieren na een oproep in de media. Wellicht zijn er nog meer, voor ons onbekende, werken van Van der Worp voorhanden. De Stichting houdt zich aanbevolen voor reacties met aanwijzingen en foto's, of andere informatie over en van de kunstschilder. Zij mogen contact opnemen met Gert Banis (g.h.banis@utwente.nl).

Gert Banis

Schilderij van de Deldeneresch.

“Landgoed Twickel, een geweldige plek om te zijn”

Provinciale Staten hebben het voorgestelde investeringsbudget van 3,75 miljoen euro voor het Pact van Twickel goedgekeurd. Gedeputeerde Hester Maij noemt dat “goed nieuws”. Samen met de partners (gemeenten, Regio Twente, waterschap, Twickel) kan worden begonnen met de uitwerking van de plannen voor de periode 2012-2015.

“U, lezer van het Twickelblad, weet als geen ander wat er allemaal speelt rond het landgoed Twickel. Daar hoef ik u niets over uit te leggen. Maar misschien is het toch goed om in het kort aan te geven wat wij als Provincie Overijssel met het Pact van Twickel beogen. We vinden het belangrijk het cultuurhistorische landschap in de stadsranden van Hengelo en Borne te ontwikkelen. Wij willen de vitaliteit en de structuur van de landbouw als duurzame economische drager van het landgoed bevorderen. De landbouw-, water- en natuuropgave willen we in onderlinge samenhang realiseren. De ruimtelijke kwaliteit en de toeristisch-recreatieve waarde van de stadsrandzones versterken en ten slotte de barrièrewerking van de N346 verminderen. Dat zijn uitdagende doelen en samen met de partners in het pact willen we daar uitvoering aan geven.

Maar nu dan over het landgoed zelf. Ik heb het al vaker gezegd, maar kan het niet genoeg herhalen: het landgoed Twickel heeft bijzondere kwaliteiten, qua omvang, ligging, imago en de sociale, culturele en economische potentie. Dat klinkt allemaal een beetje deftig en als ik het wat simpeler wil uitdrukken, dan zeg ik: het landgoed

Twickel is een geweldige plek om te zijn. Ik ga er vaak heen met mijn gezin, maar ook met vrienden die uit het westen van het land op bezoek komen. Telkens krijg ik dan te horen: wat is het hier prachtig en stil! En dan klinkt er bewondering en verbazing in door. Ook ik beleef dat telkens opnieuw. Ik ben zo vrij een strofe te citeren uit het gedicht Landgoed Twickel van Job Degenaar:

*Schoonheid hoeft niet
bepleit: alles past al
eeuwen in zijn vorm hier.
een graaf beziet zijn tuinen
en keurt het leven goed.*

Laatst vouwde ik de kaart van Landgoederen Stichting Twickel weer eens open. Een topografische kaart met een schaal van 1:20.000. Een aanrader, want je ziet weer eens in één oogopslag hoe groot het landgoed is en hoe het de achtertuin vormt van heel veel inwoners in het omliggende gebied.

Als je de kaart bekijkt, besef je ineens weer de spanning tussen de sfeer uit het gedicht en de dynamische omgeving waarmee Twickel te maken heeft. De sfeer van rust en voorbijeeuwen blijft niet vanzelf in stand. Dat kost energie en inzet. Ontwikkelingen

op stedelijk gebied; stadsuitbreiding, bedrijventerreinen, infrastructuur komen hier samen met ontwikkelingen in het landelijk gebied: de landbouw, cultuurhistorie en recreatie. De uitdaging is om goed in te spelen op die ontwikkelingen en de ruimtelijke kwaliteit te verbeteren én de identiteit van Twickel te waarborgen. Dat is best een opgave. Wij werken in het Pact samen om deze doelen dichterbij te brengen.

De Umfassungsweg is een echte publiekstrekker. Wij hopen dat de nieuwe Grensweg net zo'n trekker wordt. Dan kun je van Azelo naar Oele fietsen, langs de randen van het landgoed. Voor bezoekers vanuit Borne of Hengelo komen er aansluitingen van de Grensweg op de stadsranden. In de omgeving van Oele beginnen we net zo'n project als nu bij Beckum loopt: opnieuw inrichten zodat de beek weer een echte beek wordt. De landbouw krijgt extra kansen door een pakket Groene en Blauwe Diensten en we bespreken met pachters hun vooruitzichten, mogelijkheden en wensen voor de toekomst. Ook grijpen we groot onderhoud van de N346 aan om de barrièrewerking te verminderen. Het zal waarschijnlijk niet allemaal in één keer kunnen worden gerealiseerd, daarvoor ontbreekt het geld. Maar naarmate er aanvullende middelen worden gevonden, kan er ook meer worden verwezenlijkt. We gaan een mooie tijd tegemoet. Ik zal weer vaak te vinden zijn in 'mijn achtertuin', met mijn man en kinderen of met vrienden, die ik dan graag met trots dit mooie gebied laat zien. Ik kan ze nu vertellen welke mooie plannen we in gang gaan zetten met de partners uit de omgeving. Ik hoop u daar dan ook te treffen!”

*Hester Maij
Gedeputeerde Landelijk Gebied en
Culturele Infrastructuur*

Jonker in de 19e eeuw

Als deskundige op het gebied van antiek speelgoed heeft Christine Sinninghe Damsté met regelmaat in het Twickelblad geschreven over het speelgoed, de spelletjes en kinderboeken van Marie (1855), George (1856) en Rodolphe (1858) van Heeckeren van Wassenaer. Een zoektocht naar meer informatie over de manier waarop zij de dagen op kasteel Twickel doorbrachten heeft geresulteerd in het boek *'Jonker in de 19^e eeuw, George van Heeckeren van Wassenaer, de kleine heer van Twickel.'*

Je hebt in meerdere archieven bijvoorbeeld brieven, kasboeken en agenda's bestudeerd. Wat voor extra informatie heeft dit opgeleverd?

"Je krijgt een beter inzicht in hoe de familie met elkaar leefde en de rol van gouvernantes en huisonderwijzers. Vooral de intensieve bemoeienis van vader Jacob Derk Carel van Heeckeren met de opvoeding is opvallend. Al lezende komen die mensen echt tot leven. Ik merk het aan mezelf als ik bijvoorbeeld thuis bij situaties opmerk dat 'de kleine George' ook zo iets heeft meegemaakt. Mijn zonen plagen me er wel eens mee."

Christine Sinninghe Damsté: "Het zal zo'n acht jaar geleden zijn dat ik in het archief van Twickel schriften met opstellen van George vond. Zo ongelooflijk leuk om te lezen en ik kon het koppelen aan de informatie uit zijn brieven die ik had gelezen. Toen dacht ik: hier moet een boek over geschreven worden, opgehangen aan het leven van George."

Er is speciaal voor dit boek ook een gelijknamige website gebouwd. Wat is de gedachte hierachter?

"De 19^e eeuw lijkt ver weg en lang geleden. Door gebruik te maken van moderne communicatiemiddelen kun je, vooral aan een jonger publiek, duidelijk maken dat het geen stoffige bedoening was. Zeker voor mensen die in onderwijs geïn-

teresseerd zijn, biedt het interessante informatie. Ik hoop op reacties en vragen via de website."

Het boek is in eigen beheer uitgegeven en voor € 19,50 te koop in de landgoedwinkel of te bestellen via de website www.jonkerinde19eeuw.nl.

Martin Steenbeeke

George en neef Carel van Heeckeren op kostschool in Neuwied.

Inger Numan - van Luyn kreeg voorinzage in Jonker in de 19e eeuw en schreef het volgende:

Al lezende waan je je even in die tijd, mede door de vele fragmenten uit brieven en opstellen. We zijn op Twickel, op kostschool in Neuwied, op reis door Frankrijk en Italië. Het is bijna tastbaar.

Maar vooral leren we George kennen, op jonge leeftijd al een wijs en empathisch mens, met oog voor de wereld om hem heen en een brede belangstelling. Bijzonder zijn de amusante opstellen, met grote fantasie soms geschreven, en zijn steeds toenemende algemene ontwikkeling. Met name maken indruk zijn opstel waarin hij 'oorlog' en 'vrede' met elkaar laat converseren en het opstel waarin de werelddelen met elkaar wedijveren. Al deze opstellen zijn in het engels, George is dan 11 jaar!

Van kinderen zoals hij werd veel verwacht, geëist zelfs, maar daartegenover stond een liefdevolle ondersteuning, zeker in het geval van de kinderen van Heeckeren. Het was een bevoorrecht leven, maar van verwennerij of hooghartig gedrag was geen sprake. Ik heb genoten van dit historische inkijkje dat een prachtige aanvulling vormt op al bestaande literatuur. Bovendien is een groot aantal van de illustraties nog niet eerder gepubliceerd.

Wild tellen in de schemering

De bossen en weilanden op het landgoed Twickel zijn een eldorado voor reewild. Wildbeheerders zorgen ervoor dat de populatie niet te groot wordt. Voordat er ingegrepen wordt, moeten de bokken en geiten wel geteld worden. Een verslag.

Ton (links) en Herman bekijken de kaart van het gebied.

Stapvoets rijdt de auto over de wegen en zandpaden in het Overpark. Achter het stuur Ton Groothuis, op de bijrijderstoel zit collega-wildbeheerder Herman Zwiers. Aandachtig turen ze door de ruiten, gespist op elke kleine beweging in het veld. De avond valt en we zijn begonnen aan de derde sessie van de jaarlijkse reewildtelling. Op de schoot van Herman ligt een kaart van het gebied dat we gaan doorkruisen. Met een stift moeten de plekken worden gemarkeerd waar we reewild zien. Gisteren en vanochtend is er met rood en groen geteld, vanavond worden met een zwarte stift cijfers op de kaart gezet. Deze corresponderen met de waargenomen soorten reeën op de registratielijst. Er wordt onderscheid

gemaakt in geslacht (bok of geit) en leeftijd (kalf of volwassen ree).

Dertien telgebieden

De kaarten en tellijsten zijn even eerder in de jachthut aan het Bornsevoetpad uitgedeeld. Gekleed in de zo typerende jagersgroene kleding druppelt een twintigtal vrijwilligers hier één voor één binnen. De meesten van hen zijn die ochtend en de avond tevoren ook al pad geweest. In groepjes van twee of drie nemen ze één van de dertien telgebieden voor hun rekening. Eén van hen vertrouwt me toe dat hij het wildtellen altijd wel gezellig vindt, maar het nut betwijfelt. "Een goede jachtopzichter weet immers heel goed welk wild er

hier loopt". Die indruk had ik even eerder in een gesprek met jachtopzichter Jan Markslag ook al gekregen. Met zichtbare trots had hij me verteld dat hij het reewild kon herkennen, en bij elke telling ongeveer wist welke beesten ontbraken. De suggestie dat er voor de vorm geteld moet worden, wordt door Ton en Herman geweven. Het is, zo leggen ze me uit, de provincie die bepaalt hoeveel reeën er geschoten mogen worden en de telling die hieraan ten grondslag ligt, kan niet gebaseerd zijn op de waarneming van één persoon. En dus rijden we de duisternis tegemoet, in het gebied dat begrensd wordt door de provinciale weg Delden-Hengelo, de snelwegen A35 en A1 en de weg Borne-Delden. "Als je rustig rijdt, heb je de meeste kans om wild te zien. Ze vertrouwen op hun dekking", verklaart Ton. "Pas als je stil gaat staan, vermoeden ze onraad en slaan ze op de vlucht." Af en toe zet hij de auto stil. Dan heeft Herman met zijn verrekijker iets gezien wat op wild lijkt. Maar het kan net zo goed een paal in het weiland zijn, of een afgezaagde boom in een bosrand. "Dat blanke hout zie je snel aan voor de achterzijde van een ree."

Wit schortje

In het eerste half uur blijft het angstvallig stil. "We zijn eigenlijk te vroeg, maar we kunnen niet later vertrekken omdat we anders het hele gebied niet kunnen tellen voor het donker wordt", zegt Ton. Na bijna drie kwartier is het wel raak. Aan de rand van een weiland bij Hamjan langs de A35 zien we het eerste wild. "Een geit en een kalf, denk ik", zegt Herman, turend door zijn verrekijker. Even later duikt er ook een bok op. Ik krijg de verrekijker in handen gedrukt om ze beter te kunnen zien. Ik zie het verschil tussen een bok en een geit niet, maar Herman en Ton leggen me uit dat ik behalve op het gewei ook moet letten op de vorm van de 'spiegel', het "witte schortje aan de achterkant". Deze bepaalt of we met een mannetje (niervormig) of vrouwtje (hartvormig) te maken hebben. "Als er een staartje aan hangt, is het een geit". Als zelfs het geoefende oog van de jager geen verschil kan waarnemen, geldt het dier als "niet aangesproken"; jargon voor een ree dat zowel een geit als een bok kan zijn. Als Herman zijn eerste kruisjes op de kaart heeft gezet, rijden we stapvoets verder om te voorkomen dat de bok, die dicht bij de snelweg staat, in paniek de verkeerde kant opvlucht. Omdat

Reebok.

ik Twickel regelmatig per fiets of te voet bezoek, denk ik het gebied zo ongeveer wel te kennen, maar via boerenerven en zandwegen komen we uit bij weilanden en houtwallen die tot dusver aan mijn oog, en die van het grote publiek, zijn onttrokken. Bij een weiland dat grenst aan de Hengelsestraat stappen we even uit. “Niet te hard het portier dichtslaan”, zegt Herman. We zijn stil, maar het maakt niet veel uit, want de teller blijft op drie staan. “Hier zaten gisteren wel zeven reeën”, zegt Ton. De weersinvloeden spelen overduidelijk een rol tijdens wildtellingen, terwijl ook werkzaamheden, recreanten en verkeer het gedrag van de reeën kunnen beïnvloeden. De vuistregel is dat van het wild wat er in een gebied loopt, gemiddeld vijftig procent wordt geteld.

Valwild

De jaarlijkse wildtellingen vormen de basis voor een goed populatiebeheer. In het gebied dat behoort tot de wildbeheereenheid Twickel (totaal ongeveer 7500 hectare) is aan de hand van onder meer voedselaanbod, dekking en rust in het gebied berekend dat er plaats is voor zo'n 450 reeën. De jaarlijkse aanwas is geschat op 85 procent van het getelde vrouwelijk wild. Er is al rekening gehouden met zogeheten valwild. Dat zijn de dieren die omkomen in bijvoorbeeld het verkeer of door verdrinking. Vooral in de bronsttijd (midzomer), waarin bokken door soortgenoten worden verdreven uit een bepaald gebied, vallen er slachtoffers. Maar een veld met rogge aan

de overkant van de weg, levert ook meer valwild op. In Twickel, dat doorkruist wordt door provinciale wegen, een snelweg, spoorlijn en kanaal is dit percentage valwild relatief hoog. Een goede wildbeheerder helpt mee om het aantal verkeersslachtoffers te verminderen, vertelt Ton. “Stel dat er in een gebied te veel bokkalven zitten, dan moet je ze voor de bronst gaan schieten om te voorkomen dat ze door een oudere bok het veld uit worden gegooid.” Ik vraag Ton en Herman of jagers niet in de verleiding komen af en toe een dier teveel te tellen, want hoe meer dieren, hoe vaker ze op pad kunnen. Dat zou niet slim zijn, antwoorden ze, want als er meer dieren worden afgeschoten, valt er uiteindelijk steeds minder te beheren.

“Bovendien is het een prachtig gezicht om ze te zien lopen.” Het is de kunst om het evenwicht in de jachtgebieden goed te bewaren. Daarom is de term jacht niet op zijn plaats, legt voorzitter André Otten-schot van de reewildcommissie me voor vertrek uit. “Vroeger werd er gejaagd op reewild. Nu doen we aan wildbeheer.”

Wildcommissie

Her en der tellen Ton en Herman nog enkele reeën, voordat we bij het vallen van de schemering terug zijn bij de jachthut. In het weiland achter de jachthut signaleren we nog één ree. Een bokkalf, concludeert Ton na lang turen. “Er hangt wat onder, ook dat is een kenmerk.” In de jachthut worden de tellijsten overhandigd aan de reewildcommissie. De oogst is met 13 getelde reeën beduidend minder dan een avond eerder, toen er 29 werden geteld. De reewildcommissie zal eventuele dubbele tellingen er uit filteren en de gegevens van alle telploegen doorgeven aan het FaunaRegistratieSysteem van de provincie Overijssel. Vervolgens wordt bepaald hoeveel geiten en bokken er volgend seizoen geschoten mogen worden in het gebied van de Wildbeheereenheid Twickel.

Enkele dagen later neem ik me op door-tocht door Twickel voor om eens beter op de dieren te gaan letten. En verhip, al na een paar honderd meter zie ik in het bos langs de Petzoldweg een ree staan. Te laat om mee te tellen, maar daar zal het beest niet rouwig om zijn.

Martin Steenbeeke

Turen over het open veld.

Van de voorzitter

Twickel en haar 'Umwelt' hebben al eeuwen een wisselende, soms heftige relatie. Kansen en bedreigingen wisselden en wisselen elkaar af. De dreiging van de aanleg van de weg S23, deels over het landgoed, resulteerde begin 70-er jaren in de oprichting van een actiegroep tegen die aanleg. Mede door de inspanningen van die actiegroep werd die dreiging met succes afgewend, maar vele zouden er nog volgen. De actiegroep transformeerde zich in 1972 tot de Vereniging Vrienden van Twickel.

Wij bestaan dit jaar dus 40 jaar. Statutaire doelen zijn het onder de aandacht brengen bij onze leden van de cultuurhistorische waarden van het landgoed en het bevorderen van het maatschappelijke draagvlak voor de natuur- en landschapswaarden van Twickel. Vele vrienden hebben zich in de afgelopen jaren tot deze doelen bekeerd. Met inmiddels ruim 1700 leden staat onze vereniging er goed voor.

Stichting Twickel heeft gekozen voor een constante dialoog met haar omgeving, resulterend onder andere in het Pact van Twickel. De VvT is er op gericht om - gelet op haar statutaire doelstellingen - Twickel enerzijds een platform te bieden, anderzijds waar nodig een opbouwend kritisch gehoor. Om ook in de toekomst onze rol goed te kunnen invullen willen wij als VvT in de komende tijd ons ook richten op de jeugd. Immers, bij hen zal het besef moeten komen dat het de moeite waard is om "oude kost" en natuur te behouden.

Dit lustrumjaar willen wij de basis leggen voor de verjonging van onze doelgroep. Ik roep u allen op om als ambassadeurs van de vereniging de jeugd actief te betrekken bij de lustrumactiviteiten die dit jaar worden georganiseerd.

Gillis de Bruijn

In de Algemene Ledenvergadering op 21 maart is Gillis de Bruijn benoemd als nieuwe voorzitter en Lucie Musterd als secretaris. Zij nemen de taken over van voorzitter/secretaris Paul Koppen de Neve. Eduard van Emmerik is als penningmeester nieuw toegetreden tot het bestuur. In het volgende nummer een nadere kennismaking met hem.

Koninklijke onderscheiding Helmig Kleerebezem

Helmig Kleerebezem en burgemeester Rob Welten van Borne.

Helmig Kleerebezem is Koninklijk onderscheiden. De 66-jarige Bornenaar kreeg uit handen van burgemeester Welten de versierselen opgespeld die horen bij het lidmaatschap van Ridder in de Orde van Oranje Nassau. Helmig is voorgedragen door de Vereniging Vrienden van Twickel, waar hij zich al jarenlang voor inzet. Hij werd door Welten getypeerd als "een van de vroege mensen die de rijkdom en het

belang van het cultuurhistorische erfgoed van Twickel hebben gezien." Daarnaast is hij betrokken bij diverse andere (cultuur) historische verenigingen, zoals techniekmuseum Heim in Hengelo en de Federatie Industrieel Erfgoed Nederland. In zijn dankwoord reageerde Helmig met nuchtere humor. "Vorige week was ik bij de opening van Madurodam. De koningin keek mij al aan, maar ze heeft niets gezegd..."

Vrienden van Twickel

www.vriendenvantwickel.nl

Voor jong en oud, met mobieltje of professionele camera: breng bedrijvigheid op het landgoed Twickel op een verrassende manier in beeld!

Fotowedstrijd

'Bedrijvigheid op Twickel'

Gedeputeerde Hester Maij van de provincie Overijssel opent op 15 september de tentoonstelling met de beste inzendingen van de fotowedstrijd van de Vrienden van Twickel. De wedstrijd, met als thema "Bedrijvigheid", wordt georganiseerd ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan. Een

jury beoordeelt de inzendingen. Een selectie van foto's over bedrijvigheid op het landgoed wordt tentoongesteld in de Oranjerie van 15 tot 29 september. Meer informatie en inleveradressen zijn te vinden op www.vriendenvantwickel.nl

Van Twickel- dag naar Vriendendag

De Vrienden van Twickel bezochten op 13, 14, 20 en 21 april kasteel Amerongen en huis Doorn. De laatste kasteelvrouw van Twickel, barones Van Heeckeren van Wassenaer, had een sterke band met deze vorstelijke buitens aan de rand van de Utrechtse Heuvelrug.

*“Waar lang geleden de Batavier
eens leefde frank en vrij,
daar ligt nu Amerongen fier
hun nazaat dat zijn wij”*

Bovenstaande regels uit het volkslied van Amerongen waren zeer toepasselijk tijdens de vriendendagen. Kasteel Amerongen weerspiegelde onder een stralende zon in de slotgracht terwijl een ooievaarspaar op één van de vier schoorstenen een nest maakte. Na de koffie met ‘Margaretha’s appelgebak’ in de smaakvol ingerichte stallen werden we in twee groepen verdeeld.

Vrienden voor de boogbrug van kasteel Amerongen.

Groep één ging onder begeleiding van een gids door de tuinen, terwijl de andere groep in de linnenkamer middels een video deelgenoot werd gemaakt van de rijke historie van het kasteel in relatie met het stadje Amerongen. Indrukwekkend was de video-presentatie ‘midzomerdag 1680’ in de verschillende kamers. De rode draad is de intensieve briefwisseling tussen de kasteelvrouw Margaretha Turnor en haar man Godard Adriaan van Reede, de heer van Amerongen, die toen als buitengewoon gezant in het buitenland verbleef.

Na een lunch in het centrum van Amerongen vertrokken de Vrienden naar het ongeveer tien kilometer verder gelegen Huis Doorn, het vroegere verblijf van de gevluchte Duitse Keizer Wilhelm II. Hier kregen we we inzicht in de leefwijze van de keizer en keizerin met hun onderdanen in deze toen besloten gemeenschap onder de rook van de plaats Doorn. De dag werd afgesloten met koffie/thee in de Oranjerie van Huis Doorn.

Helmig Kleerebezem

Amerongen, Zuylestein en Twickel

Op de brug van Amerongen ter gelegenheid van de 61e verjaardag van de keizer. Rechts van de keizer (met hoed) staat graaf Godard, geflankeerd door de vleugeladjutant van de keizer, Sigurd von Ilsemann, die korte tijd later trouwde met zijn dochter gravin Elisabeth. Links staat graaf Charles (met baard). In het midden Fraulein Schleder, de vroegere gouvernante van Marie van Aldenburg Bentinck.

Marie gravin van Aldenburg Bentinck, de latere vrouw van Twickel, werd op 16 september 1879 in Hannover geboren uit het huwelijk van Charles graaf van Aldenburg Bentinck en Helene gravin van Waldeck und Pymont. Na de scheiding van haar ouders in 1885 verhuisde zij met haar vader naar kasteel Middachten, waar zij introkken bij grootmoeder Mechtild

van Aldenburg Bentinck-zu Waldeck und Pymont. Daar woonden ze tot 1901, waarna ze vertrokken naar kasteel Zuylestein. Zuylestein en het naburige Amerongen erfden in 1879 op graaf Godard. Hij was een oudere broer van Charles van Aldenburg Bentinck. Op 11 november 1918 ontving graaf Godard op verzoek van de Nederlandse regering de uitgeweken Duitse keizer

Wilhelm II. Op 28 november, de dag dat de keizer op Amerongen de akte van troonsafstand tekende, kwam ook keizerin Auguste Viktoria hier aan. Het echtpaar en hun staf bleven anderhalf jaar te gast op Amerongen. Nadat de keizer op huis Doorn ging wonen, bleef een intensief contact bestaan. Zo was hij de eregast bij het op Amerongen voltrokken huwelijk van Marie van Aldenburg Bentinck met baron Van Heeckeren van Wassenaer.

Vooruit boeren op de Deldeneresch

De Vereniging Vrienden van Twickel viert het veertigjarig bestaan. In de afgelopen vier decennia is er op en rond Twickel veel veranderd, zoals in de landbouw. Chantal Ophuis neemt een kijkje op één van de agrarische bedrijven.

Erve Groot Hobbelink.

Een flauw zonnetje laat zich tussen de buien door even zien als ik vlak voor 't Hoogspel linksaf sla de Lage Eschweg in. De weg gaat over in een zandpad, rechts van mij de Deldeneresch. Ik doorkruis het pad van meerdere wandelaars. Ik moet bij Erve Groot Hobbelink zijn, waar mevrouw Willy Linthorst-Pek en haar zoon Barend met zijn gezin wonen. Ik word hartelijk ontvangen door mevrouw Linthorst-Pek. Zij werd hier in 1939 geboren. Samen met haar man betrok zij in 1971 een nieuw gebouwde woonhuis, naast de oude boerderij. Op een aantal oude foto's aan de wand is te zien hoe de boerderij er vroeger uit zag. Toen zoon Barend, de middelste van drie kinderen, in 1987 trouwde met Gerrie Stoelhorst werd er een nieuw deel bij de bestaande boerderij aan gebouwd. Zij kregen vier kinderen. Na het overlijden van zijn vader in 1989 nam Barend, samen met Gerrie, de boerderij over.

Hooien

Als de koffie staat te pruttelen vertelt mevrouw Linthorst-Pek: "Ik was enigst kind en woonde met mijn ouders en grootouders op de boerderij. In die tijd hadden

we zestien koeien en werden op het land onder andere rogge, bieten en aardappelen verbouwd. Daar waren we flink druk mee. Het was heel gewoon dat je van jongs af aan meehielp. Was het niet met het zware werk zelf, dan moest je wel koffie brengen op het land." Barend Linthorst, die inmiddels de trekker heeft laten staan en zich bij ons heeft gevoegd, vult aan: "Het hooien was enorm arbeidsintensief.

Tegenwoordig is dat nog een drukke tijd, maar vroeger hooide je met vijf à zes man één hectare, waar je tegenwoordig met zijn tweeën tegen de twintig hectare doet. Alle hulp was welkom." Al pratend over het werk op de boerderij blijkt dat het melken bij beiden niet altijd favoriet was. "Dat was zwaar werk", zegt moeder Linthorst. "De stalen emmers waren al zwaar. Als er dan ook nog melk in zat en je over de vaak gladde grup (mestgoot) liep, dan verloor je soms wel het evenwicht....." Barend Linthorst: "Er was een periode, toen ik ongeveer vijftien jaar oud was, dat ik het melken echt niet leuk vond. Gelukkig is dat wel goed gekomen, want ik heb later zelfs nog praktijklessen in melken gegeven!"

Zure melk

Barend heeft zich goed voorbereid op ons gesprek. Uit zijn achterzak haalt hij een briefje met allerlei jaartallen. Aan de hand daarvan vertelt hij over verschillende veranderingen op de boerderij. Met name tussen 1960 en 1970 werd het werk minder arbeidsintensief en minder zwaar door de komst van allerlei machines. Zo werd in 1963 een melkmachine in gebruik genomen, een aantal jaren later de eerste trekker. Ook werd in die tijd van melkbussen overgegaan naar een melktank.

Het melken werd hierdoor minder zwaar maar het was ook veel beter voor de kwaliteit van de melk. Mevrouw Linthorst-Pek: "Vroeger kreeg je in de zomer als het heel warm was de volgende dag de melk wel eens terug omdat het dan al zuur was." Eind jaren '70 werd de melkput in de stal gebouwd. In de toekomst komt er geen melkrobot op de boerderij. Barend en Gerrie Linthorst willen hun koeien graag buiten laten lopen. Tijdens een rondleiding over het erf wijzen ze op de es met de weilanden. De vaste plek voor hun koeien. Een mooi, vertrouwd beeld in het Twentse land.

Papierwerk

De komst van allerlei machines en, ook zeer belangrijk, de ruilverkaveling op de Deldeneresch zorgden ervoor dat de boerderij flink kon groeien. Van 53 koeien en 16 hectare land in 1971 naar 130 koeien en 72 hectare land tegenwoordig. Deze groei ging tegelijk wel met de nodige hinderen gepaard. Zo werd in 1983 de superheffing (ofwel het melkquotum) ingevoerd. De familie Linthorst kocht veel melkquota bij, ook ver buiten Twente. Een regel was wel dat je dan ook bijbehorende grond in gebruik moest nemen. Zo kon het gebeuren dat er Deldense pinken in een wei in Utrecht, Friesland of Drenthe rondliepen. Barend Linthorst: "Een beetje een wassen neus, met veel papierwerk." Een jaar later werd de mestwet ingevoerd. Barend Linthorst had net als veel collega's weerstand hiertegen maar zag ook positieve kanten. Tegenwoordig lijkt het echter door te slaan, zegt hij. "Er mag soms maar zo weinig worden bemest dat je het ziet aan wat er groeit - of juist niet."

Willy Linthorst-Pek en zoon Barend Linthorst.

Toekomst

Vroeger werd op Erve Groot Hobbelink de administratie met de hand bijgehouden.

Tegenwoordig gebeurt dit met de computer in een kantoortje achter de melktank, tussen de prijzen die met fokvee zijn

gewonnen. Computers horen er nu eenmaal bij, zegt Barend Linthorst, maar er moet tegenwoordig wel enorm veel worden vastgelegd. Een mooie digitale ontwikkeling vindt hij de computergestuurde voeding van de koeien. Wat de toekomst brengen gaat? Barend durft niet zover te kijken. "De ontwikkelingen in het boerenbestaan zijn afhankelijk van allerlei invloeden. Er wordt bijvoorbeeld gepraat over het afschaffen van het melkquotum in 2015. De vraag is welk effect dat gaat hebben op de melkprijs." Onzeker is ook de bedrijfsopvolging. De kinderen hebben geen belangstelling om de boerderij over te nemen, hoewel de jongste nog niet helemaal weet wat hij wil. Zo lang als het leuk is en lichamelijk vol te houden blijven Barend en Gerrie volop boeren: "We kunnen altijd nog achteruit boeren in plaats van vooruit boeren."

Chantal Ophuis

Vier decennia landbouw in vogelvlucht

Eind jaren zestig, begin jaren zeventig van de vorige eeuw waren bijna alle 150 landbouwbedrijven die in de negentiende eeuw op Twickel waren ontstaan, nog in bedrijf. Het waren van oudsher gemengde bedrijven met varkens, melkvee, akkerbouw en een paard voor het bewerken van het land. Twickel had veel geïnvesteerd in de verkaveling, wegaanleg en vernieuwing van gebouwen waardoor er een standaard boerderij was ontstaan: bakstenen gevels op een zandstenen plint met pannen en soms een rieten dak.

varkens en het pluimvee van de pachtboerderijen. De landbouw op het landgoed specialiseerde zich vergaand in melkveehouderij.

Het beleid van Twickel liep parallel met regels van de overheid om de mestoverschotten en ammoniakuitstoot te beperken. In het kader van de reconstructiewet zijn gebieden aangewezen waar bedrijven zich wel of niet mochten vestigen. De overtollige stallen maken in het kader van de

zogeheten rood voor rood-regeling plaats voor woningen. Erve Harmelink (Woolde) en erve Heege Sander (tegenover Rood-Zwart) zijn hier voorbeelden van. Begin deze eeuw ontstond er een nieuwe schaalvergrotingsronde in de melkveehouderij waarbij ook de melkrobots hun intrede deden. Dit leidt tot nieuwe en grotere stallen op het landgoed. Door gebrek aan opvolgers en verplaatsing van agrarische activiteiten naar elders is het aantal bedrijven op Twickel afgenomen naar minder dan 50.

Door de import van veevoer groeide de pluimvee- en varkenstak van veel agrarische bedrijven in de 20ste eeuw flink. Een enkel bedrijf specialiseerde zich hierin. In de jaren zeventig deed de ligboxenstal geleidelijk zijn intrede op Twickel. Hierdoor ontstonden forse mestoverschotten. Stichting Twickel maakte zich hier zorgen over, net als over het verkeer dat de uitdijende agrarische bedrijven aantrokken en de gevolgen voor de natuur. Om het evenwicht tussen het areaal landbouwgrond en de omvang van de veestapel te herstellen richtte het beleid zich op bevordering van de grondgebonden agrarische takken. In de praktijk verdwenen de

De landbouw op Twickel moderniseert. Een machine pakt grasballen in.

Twickel en het patronaat van de kerk in Lage

Op 11 juni 1687 legde Amadea van Flodroff, weduwe van Adolf Hendrik van Raesfelt "den eersten steen" voor de bouw van een kerk in Lage. Deze zaalkerk is opgetrokken uit baksteen. De deur- en raamomlijstingen bestaan uit Bentheimer zandsteen.

Boven de ingang aan de westzijde herinnert een inscriptie aan de eerste steenlegging. Daarboven bevindt zich het wapen van Lage, een Antoniuskruis. Boven de ingang aan de zuidzijde bevinden zich de wapens van de Van Raesfels en de Van Flodroffs met een inscriptie in het Latijn: "Tot glorie van de allerheiligste Drie-eenheid en ter verbreiding van het Goddelijk Woord heeft Amadea, geboren gravin van Flodroff, weduwe van Adolf Hendrik baron van Raesfelt, heer van Lage en Twickel, in leven drost van Twente, dit huis gesticht en uit eigen middelen laten bouwen. In het jaar van Christus, 1687, den 3e juni." Na een bouwtijd van zestien maanden hield de Deldense dominee Paulus Putman de inwijdingspreek. De bouwkosten bedroegen 5440 gulden. Amadea van Flodroff schreef een memorandum ter vastlegging van de financiering van de bezoldiging van de predikant, het onderhoud van het gebouw en het loon van een koster en organist, die tevens zou fungeren als

dorpsonderwijzer. Zij stichtte een fonds, waaraan ze 1000 gulden offereerde. In een "acte van quitantie" verklaarde ze dat de ingezetenen van de heerlijkheid Lage "hebben opgebracht en aan mijn handen geteld de somme van tweeduizend" gulden. Lage bestond in 1687 uit slechts 44 huishoudens. De inwoners zouden maar beschikken over 500 gulden, de overige 1500 gulden zouden ze hebben geleend tegen een rente van vijf procent. Gedurende vijftien jaar zou Twickel de reparaties aan de nieuwe kerk op zich nemen. Daarna zou men deze voldoen uit de aanwas van een startkapitaal van 1000 gulden.

Interieur

Na Amadea beleefde de kerk verschillende renovaties. In 1855/56 kreeg ze een nieuw en vlakker dak met een nieuwe dakruiter. Het oude uurwerk uit 1688 werd gerestaureerd en de kansel verzet; een nieuw orgel en nieuwe kerkbanken deden hun intrede. Bij de restauratie in 1977 moest de oude

Inscriptie met de wapens van het echtpaar Van Raesfelt en Van Flodroff.

herenbank verdwijnen, evenals een 17e eeuws koorhek. De grafzerken van de vroegere rentmeesters en hun familieleden werden verwijderd en buiten de kerk blootgesteld aan weer en wind. De kerkbanken uit 1856 werden ingeruild. Dankzij de vereniging Vrienden van Twickel staat de herenbank nu in de oude Blasiuskerk in Delden. In 2003 werd geprobeerd de kerk terug te brengen naar de situatie van 1856. Een wapenschild uit 1856 herinnert aan de geboorte van C.G.U.W. baron van Heeckeren van Wassenaer. Een van de gedenkorden memoreert Marie Cornélie van Wassenaer, die stierf in maart 1850. Hierop staat het gedicht "Ween, Lage! Ween, ja ween met Delden" van dominee Visch uit Wilsum. Hij is de auteur van de bekende "Geschiedenis van het Graafschap Bentheim". Ook is er een rouwbord ter nagedachtenis aan Amadea's dochter, Adriana Sophia van Raesfelt. Lucas Groll, de zoon van rentmeester Albert Groll, liet een bord met de tien geboden aanbrengen en Jan Meylinck zorgde in 1691 voor een bord met de openbare geloofsbelijdenis.

Uitoefening patronaatsrechten

Het dorp Lage, dat sinds 1815 deel uitmaakt van het graafschap Bentheim, telt tegenwoordig zo'n 1000 inwoners. Tot 1806 bezaten de heren en vrouwen van Twickel alle heerlijke rechten. Lage was een zelfstandige staat, die niet bij het graafschap Bentheim of de provincie Overijssel hoorde. Het dorp omvat tegenwoordig circa 640 ha., waarvan nog steeds zo'n 40 procent in bezit is van de Stichting Twickel. In de tijd van Amadea bezat de landeigenaar de patronaatsrechten van de door hem gestichte kerk. Hij oefende het oppertoezicht uit en zorgde voor het onderhoud van het gebouw en de bezoldiging van de predikant en de andere functionarissen. De patroon en zijn familieleden hadden recht op een bijzondere zitplaats en een vermelding in de gebeden. Tot het

De kerk in Lage.

Interieur met rechts de herenbank in 1953.

1687 spoorde Amadea haar nakomelingen aan om zowel de gemeenteleden, als de leer en de levenswandel van de dominee in de gaten te houden. Dit om te voorkomen dat het gereformeerde geloof werd aangevochten door "antichristelijke" verschijnselen. Haar schoonzoon Jacob van Wassenaer Obdam gebod in 1713 om kinderen uit gemengde huwelijken gereformeerd op te voeden. Wie zich daaraan onttrok zou "in onse Herrlychheit niet sullen getolereert werden".

Beëindiging patronaat

Toen Lage na het Congres van Wenen in 1814/15 werd toegeedeeld aan het koninkrijk Hannover vervielen veel landsheerlijke rechten. In 1821 benoemde niet de heer van Twickel, maar het ministerie in Hannover de nieuwe predikant. Doordat dominee Sluyter in de volgende jaren optrad als hulprentmeester, bleef Twickel nog veel invloed behouden.

Het patronaat van Twickel heeft bestaan tot 1978. Bij de ambtsaanvaarding van dominee Lange in 1973 bracht barones Marie van Heeckeren van Wassenaer vermoedelijk haar laatste bezoek aan Lage. Drie jaar na haar dood werd het patronaat met wederzijds goedvinden beëindigd.

Alois Brei
Vertaling Aafke Brunt

einde van de 19e eeuw zorgde Twickel geheel alleen voor het onderhoud van de kerk en de bezoldiging van de predikant en de onderwijzer. In 1904 verkocht de kerk van Lage twee boerderijen op de Deldenesch aan baron Van Heeckeren. Uit de pachtinkomsten financierde hij de predikantsplaats. In 1954 sloot barones Van Heeckeren met de kerkenraad een overeenkomst waarin een jaarlijkse bijdrage

van 1356 DM werd vastgelegd. Oorspronkelijk werden de predikanten uitsluitend beroepen door de goedsheer of landeigenaar. Later draaide dit uit op medezeggenschap. Toen de hulppredikant Ringena in 1952 de predikantsplaats overnam, fietste hij meteen naar kasteel Twickel om zich voor te stellen aan de barones. De kerk in Lage was altijd evangelisch gereformeerd. In haar stichtingsakte van

Zilver ontvreemd

Uit de kerk van Lage is het avondsmalzlilver ontvreemd. Het is voor het laatst gebruikt tijdens een kerkdienst op zondag 2 oktober 2011 en daarna afgewassen in de keuken van het verenigingsgebouw. Voordat het is teruggeplaatst in de kluis van de pastorie is het zilverwerk verdwenen. Een zoektocht in het gebouw heeft niets opgeleverd, waarna er aangifte is gedaan bij de politie. Omdat er in oktober ook zilverwerk is gestolen uit een kerk in het noorden van Duitsland en in maart in Eelde, is er mogelijk een bende actief. Politie en kerkbestuur houden zich aanbevolen voor tips van mensen die het zilverwerk herkennen.

Het ontvreemde zilver. Afbeeldingen uit het boek "Vasa Sacra - Abendmahlsgeräte und Taufschalen der reformierten Kirchen in der Grafschaft Bentheim", uitgegeven door Verlag Heimatverein der Grafschaft Bentheim e.V. in 1988.

Tulpenvazen met of zonder tuit

De landgoedwinkel aan de Twickelerlaan blijft haar assortiment vernieuwen. Naast steeds meer producten van Twickel-pachters worden ook exclusieve souvenirs verkocht. In opdracht van Twickel ontwierp Matthieu van der Giessen van pottenbakkerij De Smeltkroes een schitterende tulpenvaas, geïnspireerd op een 17e eeuwse exemplaar uit de collectie van Kasteel Twickel. Het is een waar kunstwerk geworden, exclusief verkrijgbaar in de landgoedwinkel.

De tulpenvaas in de landgoedwinkel.

Matthieu van der Giessen: "Ik vond het direct een prachtige opdracht. Aan de hand van de foto's van de 17e eeuwse Delfts blauwe vaas ben ik gaan experimenteren. Het moest beslist geen kopie worden maar een eigentijds ontwerp. Daarbij komt dat een bloemenvaas enerzijds een gebruiksvoorwerp is maar tulpenvazen altijd al beschouwd zijn als kunstvoorwerpen. Ik heb er voor gekozen om de vaas te gieten met een mengsel van steen-

rode terracotta klei. Wel of geen tuitjes, dat was de vraag. Het zijn gaten geworden, verwerkt in het deksel en bekroond met een eikel, een vorm die ook de bleekpotten van Twickel siert. De vaas is vanzelfsprekend aan de binnenkant voorzien van een waterdichte glazuurlaag. Het is een aardse en moderne versie geworden van een wereldberoemd ontwerp en daarmee zetten we een traditie voort." De 'bloemen-

De tulpenvaas in kasteel Twickel.

vazen met tuiten' vormen het hoogtepunt uit de rijke geschiedenis van de Delftse plateelnijverheid. Het was een product met enorm veel prestige, ook al omdat Mary Stuart, de gemalin van koningstadhouder Willem III, een belangrijk verzamelaar was. De meest spectaculaire vazen bevinden zich nu nog in de collectie van het Engelse koningshuis. In haar spoor kon de adel van de Lage Landen niet achterblijven, wat de aanwezigheid van de vaas op Twickel verklaart.

Het begon allemaal met een Delfts blauwe 17e eeuwse tulpenvaas van pottenbakkerij Drie Posteleyne Astonne van eigenaar G.P. Kam aan de Lange Geer in Delft. Deze vaas staat te pronken op een vergulde tafel van Daniel Marot in de Drostekamer in het kasteel en is onlangs gerestaureerd. De grote vraag is of er origineel wel of geen deksel op hoort. De deskundigen verschillen van mening. Voor alle zekerheid hebben we de vaas van De Smeltkroes maar een deksel gegeven.

Zie voor meer informatie over het werk van Matthieu van der Giessen: www.pottenbakkerijdesmeltkroes.nl

Rob Bloemendal

Aanbieding speciaal voor de vrienden van Twickel:

Op vertoon van uw VVT-pas krijgt u bij aankoop van deze vaas een Twickel-boodschappentas met citrusbloesemprint kado.

Prijs: 37,50 euro. De voorraad is beperkt.

Pottenbakker Mathieu van der Giessen.

BERICHTEN VAN DE BUITENPLAATS

Ijsheiligen 2012: citrussen uit de oranjerie

Tuinbaas Hans Hondebrink durfde het aan om enkele dagen voor ijsheiligen (11-14 mei) de citrusbomen uit de oranjerie te laten rijden. De bomen staan eerst enkele dagen in een beschutte acclimatisatiezone voordat zij de vaste zomerplek krijgen. De Oranjerie is nu theeschenkerij en vanaf begin juni is daar een kleine expositie met historisch speelgoed uit het kasteel te zien. Dit naar aanleiding van van het boek *Jonker* in de 19^e eeuw.

Jaar van de historische Buitenplaats: muzikale zondagmiddagen

In samenwerking met het Orkest van het Oosten (Nederlands Symfonieorkest) worden dit seizoen twee muzikale zondagmiddagen georganiseerd in het huispark. Op 27 mei speelde het koperkwintet van het orkest werken van Bach tot de Beatles. Op zondagmiddag 26 augustus volgt een tweede concert, speciaal voor kinderen.

Onder de intrigerende naam *Trompetenbaum & Geigenfeige* (trompetboom & vioolvijg) organiseert de Duitse gemeente Borken samen met Kunst & Cultuur Overijssel een serie concerten in bijzondere parken en tuinen in de grensstreek. Op zondagmiddag 24 juni speelt het *Fraggle Jazz Orchestra* in het kasteelpark van Twickel. Zie www.twickel.nl voor meer informatie.

Klokkenwijzer opgedoken

Afgelopen winter is een forse klokkenwijzer van de klok op het noordelijk bouwhuis in de gracht gevallen. Eigen pogingen om de wijzer op te vissen leverden niets op.

Maar gelukkig werd een sportduikteam uit Zutphen bereid gevonden om te helpen. Na diverse duiken in het troebele water hadden ze beet.

Agenda

23 en 24 juni

Jaar van de historische Buitenplaats:
I.s.m. Overijssels Particulier Grondbezit
en provincie Overijssel: Rondje Buitenplaatsen,
activiteit in de moestuin.

Zondag 24 juni

Concert Geigenfeige & Trompetenbaum

Zaterdag 14 juli

Nationale Imkerdag (bijenstal moestuin)

Zondag 26 augustus

Kinderconcert Orkest van het Oosten

Vrijdag 7 september

Kasteeldag Vrienden van Twickel

Zaterdag 8 september

Open monumentendag

Zaterdag 15 september

Koetsenevenement kasteel (Omnibussen)

Zondag 16 september

Moestuindag

Kasteelarrangementen: eenvoudig boeken via de website

De verkoop van kaarten voor de kasteel arrangementen van 28 augustus - 6 september is gestart! Ook zijn er nog kaarten beschikbaar voor de periode juni. Een kasteelarrangement bestaat uit een audiotour in de tuinen, een consumptie in de theeschenkerij en een rondleiding door het kasteel. Zie voor alle informatie en boekingen de website: www.twickel.nl.

Stichting Twickel
www.twickel.nl

Vereniging Vrienden van Twickel
www.vriendenvantwickel.nl

